

Velká bitva u Lodže r. 1914.

Část I.

Stručný přehled předcházejících událostí.

Lodžská bitva, nejzajímavější válečná operace většího měřítká na ruském bojišti, jest velmi poučná jak s hlediska vyšší strategie, tak také s hlediska elementární taktiky.

Chceme-li si však utvořit jasný a ucelený obraz této bitvy a porozumětí vývoji jejích jednotlivých fází, musíme znáti alespoň v hrubých rysech i průběh událostí, které tuto zajímavou a v dějinách válečnictví důležitou epizodu předcházely, a které přivedly armády obou soupeřů do situací, o nichž budeme v tomto článku podrobněji pojednávat.

Na tomto místě mohu však podati jen stručný chronologický přehled těchto událostí. Čtenáři, kteří se budou chtít touto věcí zabývatí důkladněji, najdou její podrobný popis v článku kpt. g. št. Coufala (V. R. 1924, č. 1—2) a v mých člancích, uveřejněných ve Vojenských Rozhledech (V. R. 1925, č. 2 a 7—8.).

Po porážce Samsonovově dostala Hindenburgova armáda, zesílená XI. a záložním gardovým sborem s francouzské fronty, rozkaz, aby zbavila Východní Prusko Rennenkampfa.

Hindenburg pojímá plán: proti zbytkům 2. armády ponechat jen jednu záložní divisi a s šesti sbory se vrhnouti proti pěti sborům Rennenkampfovým.

Gen. Žilinský neměl po porážce gen. Samsonova o Hindenburgově armádě žádných zpráv. Nařídil proto Rennenkampfovi zůstat

na místě. K podpoře jeho levého křídla proti možné ofenzivě Hindenburgově ustanovuje celou 10. armádu, která se formovala v prostoru Lyck—Grajevo—Osověc (3 armádní sbory). Zbylé sbory 2. armády měly postupovati západně od Mazurských jezer Hindenburgovi do týlu. Proti 6 sborům 8. německé armády bylo tedy namířeno 11 ruských armádních sborů a 5½ jezdeckých divisí.

Hindenburg postupoval čtyřmi sbory frontálně a dvěma přes Lötzen a Johannsburg a hluboce obkličoval levé křídlo Rennenkampfovo. 10. ruská armáda, chránící toto křídlo, byla pro nedostatek střeliva málo schopna boje.

Tak dne 8. září, zatím co spojenci vítězí na Marne, začíná 1. ruská armáda všeobecný ústup na ruské hranice, který se mění ponenáhlu v zoufalý útěk; za tohoto ústupu ztratila 80.000 mrtvých a raněných, 150 děl a kolem 40.000 zajatců.

Dne 17. září byl generál Žilinský zbaven velitelství severozápadní fronty a 19. září z poloviny poražená 1. armáda přechází Němen.

Po ústupu gen. Rennenkampfa z Východního Pruska ruské armády byly seskupeny takto:

Severní skupina se skládala z 1. armády západně i východně od Němenu, 10. armády generála Fluga v prostoru Lyck—Lomža, z 2. armády, nyní generála Šejdemana v prostoru Ostrov—Mlawa a z varšavské skupiny, o síle asi 3 pěších a 2 jezdeckých divisí u Varšavy.

Podél Visly od Varšavy až do Zavichostu, t. j. na frontě asi 200 km dlouhé, byla jen zrušená pevnost Ivangorod. Tento úsek byl tudíž vojska prost.

Jižní skupina armád se skládala z 9., 4., 5., 3. a 8. armády. Tato skupina po třínedělní haličské bitvě postupovala kupředu.

Strategickou zálohou vrchního velitelství zůstávaly: 6. armáda v Petrohradě a 7. armáda v prostoru Bendery—Oděsa. Vrchní velitelství nemělo určitého plánu pro další období a teprve dne 13. září dává veliteli severo-západní fronty všeobecné pokyny, jak chrániti cesty ke Grodu a Bělostoku.

Veliteli jihozápadní fronty bylo jen všeobecně řečeno, aby využil svého úspěchu.

Němci naproti tomu měli tento plán:

Neúspěch v Haliči ohrožoval Slezsko a proto bylo nutno, aby pomohli svému spojenci a tím si zabezpečili Slezsko. Pomoci bylo možno jen manévrem a nasazením nových záloh. Uvažovalo se, že úspěchu proti 1. armádě v Prusku lze využiti, ale ne pronásledováním, které pro Němce nemělo velkých výhod, nýbrž tím, že by byla zmenšena vojska stojící proti 1., z polovice poražené armádě. Tato vyňatá vojska minilo německé velitelství soustřediti v prostoru Čenstochové a operovati jimi pak proti pravému křídlu Rusů, pronásledujících rakouské armády za San.

Hindenburg, kterému byl německým vrchním velitelstvím uložen tento úkol, pojímá tento plán:

Silná skupina německých sborů s 1. rakouskou armádou postoupí k Visle jižně od Ivangorodu, přejde přes řeku a bude útočiti na pravé křídlo a týl Rusů, postupujících ke Krakovu.

4., 3. a 2. rakouská armáda udržují ofenzivou nepřítele proti sobě, nebo obchvátí jeho levé křídlo.

Podle tohoto rozhodnutí zastavil Hindenburg již dne 14. září pronásledování 1. ruské armády a dne 15. září bylo započato s převozem čtyř armádních sborů (gardový záložní, XI., XVII. a XX.) z celkového

počtu 6 armádních sborů, operujících proti 1. ruské armádě přes Toruň k Čenstochové.

Dva armádní sbory, 1 záložní divise a zeměbrana (celkem kolem 100.000 mužů), zbylé ve Východním Prusku, měly chrániti hranice Pruska.

Dne 27. září ukončila čenstochovská skupina své soustředování.

V touž dobu Rennenkampf pokračuje v ústupu na Němen, 10. armáda ustupuje do prostoru Augustov—Lomža a 2. armáda do pásma Ostrolenka—Rožany—Pultusk.

Převoz německých sborů z Východního Pruska do Čenstochové zpozorován nebyl.

Generál Russkij, nový velitel severozápadní fronty, se po detailní úvaze o situaci fronty rozhodl, ustoupiti ještě dále na východ, aby zkrátil frontu o 60 km, a dále ponechatí svému osudu Varšavu a Novogeorgievsk; dne 19. září vydal tento rozkaz:

1. 1. armáda ustoupí za Němen;
2. 10. armáda za Bobr na úsek Druskeniki—Vizna;
3. 2. armáda ustoupí na linii Zlatorija—Bělsk;
4. varšavské skupině nařizuje chrániti Varšavu do krajnosti

a pak ustoupiti jednou divísi k Ivangorodu a druhou divísi ponechatí v Novogeorgievsku.

Velkokníže Nikolaj souhlasil s ústupem armád generála Rusského s podmínkou, že armády po ukončení ústupu mají se ihned připravovati k zahájení nové ofensivy na západ; podotkl jen, že, budou-li Němci dále postupovati proti 1. armádě, může tato ustoupiti k Vilnu a pak chrániti cesty k Petrohradu a Moskvě. 10. a 2. armáda musí chrániti pásmo Grodno—Bělostok.

Odchod armád severo-západní fronty byl ukončen ke dni 24. září. 2. armáda dosáhla jen prostoru jižně od Lomžy mezi Narevem a Bugem. Varšavská skupina vyslala kupředu malé krycí oddíly; Němci po odchodu 2. armády obsadili pásmo Přasnyš—Cechanov.

V téže době počaly vrchního ruského velitelství docházeti různé zprávy o přesunech německých vojsk a o tom, že na nádraží čenstochovské dojíždí denně 30 až 35 vojenských vlaků.

Armády jihozápadní fronty pronásledovaly pomalu ustupující rakouské voje a dosahují konečně dne 14. září řeky Sanu a obkličují Přemyšl.

Generál Ivanov vida, že pouhým pronásledováním sotva dosáhne nějakého úspěchu, rozhodl se k novému operačnímu plánu; za hlavní svůj cíl zvolil Krakov a nařídil: obsaditi pevně mezi Sanem a Dněstrem čáru Chyrov—Staré Miasto—Drohobyč, na dolním Sanu soustřediti hlavní síly (9., 4. a 5. armádu) k ofensivě proti Krakovu a krýti své pravé křídlo nově utvořeným jezdeckým sborem generála Novikova (5½ jezdeckých divísi).

Brzy se ukázalo, že zamýšlený plán gen. Ivanova lze těžko uskutečniti jak pro nestejný postup všech armád po špatných cestách a nedostatek ženijního materiálu a p., tak zejména i pro ohrožené pravé křídlo fronty, kde mezi severní a jižní skupinou armád odchodem 2. armády ohromný prostor, nikým neobsazený, se ještě zvětšil.

Proto gen. Ivanov pobízí vrchní velitelství, aby přistoupilo na tento jeho návrh:

1. Blokádu Přemyšlu ponechatí nové armádě, která by byla utvořena ze 12 pěších záložních divísi. Tuto blokádu chrániti ze severu a jihu 3. a 8. armádou;

2. s 9., 4. a 5. armádou postupovati ve všeobecném směru na Krakov, a pak přes Prahu na Berlín. Armády severozápadní fronty by pak z prostoru Varšavy postupovaly směrem na Vratislav a tím by podporovaly postup hlavních sil jihozápadní fronty.

Vrchní ruské velitelství, obdrževši návrh gen. Ivanova, svolává na den 22. září do Cholmu společnou poradu obou velitelů front a jejich náčelníků štábů. Na poradě bylo zejména poukazováno na nynější stav věcí, že obě skupiny armád pracují úplně samostatně bez jakéhokoliv spojení a že Němci pravděpodobně chtějí využití i pro svou další vojenskou akci středního toku Visly, t. j. prostoru mezi oběma skupinami, který, jak známo, byl vojsk prost. To bylo zajisté hodno povšimnutí a proto bylo velmi naléhavé učinit určitá rozhodnutí, ale nikoliv rozhodnutí rázu podřadného-místního, nýbrž pojmouti jasný a jednotný plán pro společnou akci celé ruské fronty. Bohužel nestalo se tak a vrchní velitelství, pokud se týče ochrany neobsazeného pásma mezi oběma skupinami armád, přestalo jen na částečných opatřeních.

Bylo rozhodnuto:

1. zastavit ústup 2. armády,
2. zesílit varšavskou skupinu vojska dvěma armádními sbory a
3. ihned převést do prostoru Ivangorodu jednu armádu v síle tři armádních sborů a nejnutnější jízdy. Tato armáda měla býti vzata z jihozápadní skupiny armád.

Podle tohoto rozhodnutí nařídil gen. Ivanov 4. armádě, která stála na řece Sanu, aby se přemístila do 1. října do prostoru Ivangorodu.

4. armáda měla nyní úlohu: 1. chrániti křídlo celé skupiny proti Lomži, 2. podporovati varšavskou skupinu vojsk a 3. zadržeti případný postup Němců na střední tok Visly.

Ruské vrchní velitelství mělo již přesné zprávy o úmyslech nepřítelových a počítalo s možností nové německé ofensivy na Vislu.

Německé a rakouské sbory byly učleněny na linii: Dzalošin—Čenstochova—Igolomia a východně od řeky Bjaly a Dunajce. Velká skupina vojsk rakouských se soustřeďovala v prostoru Tarnov—Jaslo.

Tato poslední okolnost měla v zápětí, že gen. Ivanov navrhoval, aby byl přesun 4. armády do Ivangorodu ihned zastaven, ale vrchní velitelství vydalo již písemný rozkaz, kterým se nařizovalo:

1. 1. a 10. armáda zahájí ofensivu do Východního Pruska,
2. 2. armáda kryje tento postup z jihu,
3. armády jihozápadní fronty zastaví svůj postup na celé čáře a čelí eventuální ofensivě Němců na levém břehu Visly.

Generál Ivanov neschvaloval tohoto defenzivního rozkazu vrchního velitelství pro jižní skupinu armád, a to proto, že terén svou taktickou povahou (velké pásmo lesů a močálů) obranu velmi ztěžoval.

Proto se rozhodl ihned odvolati blokující armádu u Přemyšlu a ustoupiti bez boje celou frontou na čáru Ivangorod—Josefov—Krasník—Janov—Tomašov.

S tímto rozhodnutím však nesouhlasil Nikolaj Nikolajevič, který považoval z politických důvodů za nemožné, aby se z Haliče ustoupilo a od blokády Přemyšlu upustilo. Kromě toho bylo by to proti rozkazu vrchního velitelství, jímž bylo armádám jihozápadní fronty nařízeno jen zastaviti svůj postup kupředu.

Pro tyto rozpory svolává velkokníže Nikolaj dne 26. září novou poradu do Cholmu, na které bylo usneseno, aby proto, že jest možno předpokládati ofensivu Němců ve směru středního toku Visly, byl zesílen volný prostor mezi oběma skupinami armád mimo 4. také 9. armádou. Od blokády Přemyšlu se nemá upustiti. Zbylé armády jižní skupiny mají zabezpečiti Halič a podniknouti ofensivu jak ve směru Krakova tak i za Karpaty. Hlavním úkolem ruských branných sil jest ofensiva jednak z levého břehu střední Visly na Odru do Německa, jednak od Varšavy směrem západním.

Převoz čtyř německých armádních sborů z Východního Pruska do prostoru Čenstochové byl uskutečněn dne 27. září a celá útočná skupina Hindenburgova, skládající se z 6 armádních sborů, se soustředila v prostoru Novoradomsk—Volbrom.

1. rakouská armáda byla rozložena východně od Krakova na obou březích Visly.

Na linii Tarnov—Gorlice—Dukla—Užok byly rozloženy rakouské armády 4. arcivévody Josefa Ferdinanda, 3. generála Borojeviče a 2. generála Böhm-Ermoliho.

Ofensiva rakouských armád měla býti zahájena dne 29. září.

28. září, kdy Hindenburg zahájil rychlý postup kupředu, nebylo ještě přeskupení ruských armád jihozápadní fronty hotovo.

4. a 9. armáda byla ještě na pochodu, při čemž pro nedostatek mostních prostředků přešly na levý břeh Visly jen nepatrné oddíly.

Ostatní armády jižní skupiny se přeskupovaly fakticky před zraky postupujících rakouských vojsk.

Dne 1. října, kdy byl postup nepřátelských sborů v plném proudu, rozhodl se velkokníže Nikolaj podřídit generálovi Ivanovu celý úsek od Novogeorgievsk až do Černovic s pevností Novogeorgievskem, s 2. armádou a varšavskou skupinou a zastaviti nepřátelský postup útokem 4. a 9. armády s fronty a útokem 2. armády na levé Hindenburgovo křídlo.

5. armáda měla podporovati levé křídlo úderné skupiny armád.

Po první poradě v Cholmu dne 22. září rozhodl se generál Ruskij zatlačiti především německou armádu z Východního Pruska na linii Mazurských jezer a nařídil dnem 3. října zahájit ofensivu 1. armády frontálně a 10. armády ve směru severozápadním; 2. armáda má krýti ofensivu těchto armád z jihu.

Německá skupina generála Schuberta (zbytky 8. německé armády), která stála proti 1. a 10. armádě, se tehdy skládala ze dvou armádních sborů (5 divisí pěchoty a 1 jezdeckta) a byla rozložena na linii Simo—Lejpuny a v prostoru Suvalky—Augustovo.

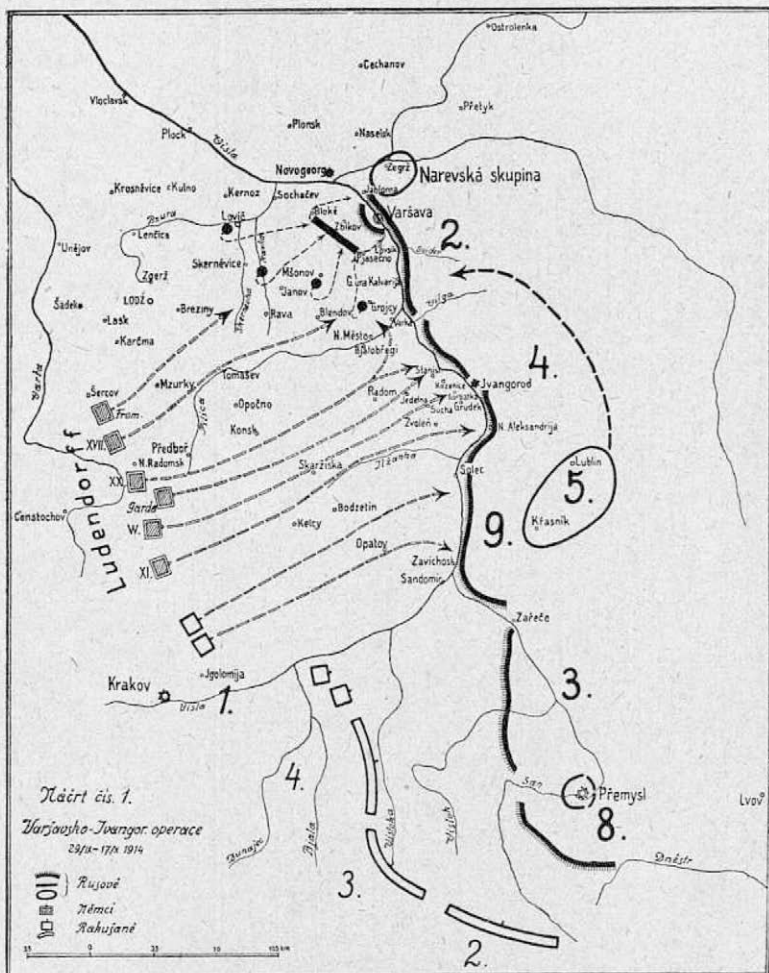
Generál Schubert měl úkol chrániti říšské hranice. Jelikož však se obával, že by Rusové mohli odeslati část vošk 1. a 10. armády k Visle, rozhodl se ještě dne 26. září demonstrativně útočiti ve dvou nejdůležitějších směrech a to na Druskeniki a Osověc a tím zabrániti eventuálnímu přeskupení ruských vojsk. Když nepřítel zahájil tak neočekávaně svůj útok, nařídil velitel fronty okamžitou protiofensivu 1. a 10. armádou, které po několikadenním boji zatlačily Němce na hranice.

Úspěchu dvou severních armád chtěl generál Ruskij ihned využiti a proto nařídil na den 6. října další útok obou těchto armád, který se však ponenáhlu rozpadl na množství jednotlivých místních útoků mezi sebou nespojených. Ruské sbory postoupily jen nepatrně utrpěvše při tom ohromné ztráty na lidech i materiálu (70% důstojníků mrtvých a raněných). Velitel německé skupiny vida, že

sotva vydrží útoky Rusů, rozhodl se dne 8. října ustoupiti na obrannou čáru Mazurských jezer.

Stejně však nařídil ústup i generál Russkij, který své armády (1. a 10.) pokládal za neschopné dalšího boje. Jeho úmyslem bylo od-poutati se od nepřítele, znovu uspořádati vyčerpaná vojska a pak opět zahájití útok.

Naděje vrchního velitelství i naděje generála Rusského, dobýti velkých úspěchů ve Východním Prusku, byly zklamány.

Nyní probereme krátce události na frontě generála Ivanova, který podle rozkazu vrchního velitele ze dne 1. října velel obrovskému úseku od Novogeorgievka až do Černovic (kolem 500 km).

Generál Ivanov přes rozkaz vrchního velitele k ofenzivě 2., 4. a 9. armádou, rozhodl se k prozatímní defenzivě. Seskupení armád měl toto (náčrt č. 1.):

1. Na pravém křídle byla utvořena tak zvaná narevská skupina (XXVII. sbor, 6. jezdecká divise a pevnostní posádka novogeorgiev-

ská), která měla za úkol chrániti pravé křídlo fronty a udržovati pásmo Zegrž—Varšava.

2. 2., 4. a 9. armáda byly rozloženy podél Visly a Sanu až do Zareče; 2. armáda měla silné předvoje u Loviče—Skerněvic, Mšconova a Grojcy.

3. 5. armáda se soustřeďovala jakožto záloha v prostoru Lublin—Krasnik. Její úsek na frontě převzala 3. armáda.

4. Haličská skupina 3., 8. a blokádní armáda.

Tato velická skupina Ivanovova čítala 600.000 mužů.

Dne 29. září zahajuje Hindenburg se svými šesti armádními sbory (220.000 mužů) z prostoru Čenstochové ofensivu, čímž se začíná varšavsko-ivangorodská operace, která trvá až do 17. října.

Hindenburg postupoval kupředu velmi rychle, ale po menších bitvách s předvoji a ruským jezdeckvem nabyl přesvědčení, že jeho původní plán (obchvat pravého křídla 9. armády) se pro silné obsazení středního toku Visly nepodaří, a že se lehce přemění v útok čistě frontální.

Proto si dne 7. října utvořil nový plán: Varšava jest chráněna menšími silami. Chrániti se proti Ivangorodu a pokusiti se hlavní masou zmocniti se Varšavy od jihozápadu.

Dne 9. října se začalo přeskupení Hindenburgovy skupiny:

1. Dva armádní sbory s jednou jezdeckou divisí na výchozí základně Mšconov—Grojcy.

2. Dva sbory pozorují Vislu od řeky Pilice až do Ivangorodu.

3. Dva sbory zdržují nepřitele na frontě Ivangorod—Nová Alexandrija.

Den před tím se generál Ivanov rozhodl zkrátiti úsek 2. armády k řece Svider, aby zesílil své pravé křídlo, a 5. armádu soustřediti na úseku mezi řekami Sviderem a Vilgou.

Dne 10. října předvoje německé útočné skupiny zatlačily ruské přední oddíly u Skernevice a Grojcy. Velitel 2. armády se rozhodl ustoupiti se svými předvoji k Varšavě na frontu Bloně—Pjasečno a tam se brániti, až 5. armáda přejde u Gury Kalvarije Vislu a tím ohrozí pravé křídlo německé útočné skupiny, postupující k Varšavě.

Ale technické prostředky 5. armády byly tak nepatrné, že se za celý den podařilo převézt na vorech jen jednu brigádu pěchoty, která byla dne 19. odvolána. Velitel 2. armády cítil se osamocen a rozhodl se ustoupiti na užší frontu na linii pevnůstek, zničených r. 1910.

Pokus velitele 4. armády převésti své sbory na levý břeh Visly se také nepodařil.

Velkokníže Nikolaj byl velice znepokojen situací u Varšavy a proto svolal na den 12. října novou poradu do Cholmu. Na poradě souhlasil s vývody generála Ivanova, že neúspěch zavinil hlavně generál R u s s k i j, který nebyl přímo interesován ochranou Varšavy a Visly a proto náležitě nepodporoval akce generála Ivanova.

Velkokníže Nikolaj se proto rozhodl opět podřídití generálu Russkému Varšavu, 2. a 5. armádu a nařídil mu rozbítí nepřitele na levém břehu Visly a to silným obchvatem jeho levého křídla. Generál Ivanov měl podporovati tuto akci zleva. Zahájení ofensivy dne 18. října.

Dne 17. října, den před ofensivou Rusů, rozhodl se Hindenburg ustoupiti bez boje na linii Skerněvice—Rava—Nové Město, jelikož znovu uvážil, že nynější situace zabraňuje volnému manévru, bez kterého by bylo těžko porazit ruskou přesilu. Po odchodu zamýšlel

utvořiti v prostoru Nového Města manévrující skupinu v síle tří armádních sborů, s níž pak chtěl útočiti na levé křídlo Rusů, postupujících od Varšavy (ruská 2. armáda). Toto přeskupení se mu podařilo velice snadno, ale protože rakouská 1. armáda, která měla chrániti jeho pravý bok, se zpozdila, nemohl býti včas hotov k dalším bojům.

Ruské armády 2. a 5. započaly postup až 20. října a dosáhly dne 23. října čáry: Sochačev—Janov—Blendov. 4. a 9. armáda při svém postupu rovněž nenarazila na zvláštní odpor.

Ústup Němců dodává myslí velkoknížeti Nikolajovi, který se hned rozhoduje houževnatě pronásledovati ustupující nepřátelské voje a znovu vzíti velitelství obou front (skupin) pevně do svých rukou. Proto vydává dne 22. října všeobecný rozkaz, určující čáry, kterých armády mají dosáhnouti, a to:

1. 2. a 5. armáda pronásledují nepřítele a jako první cíl se jim stanoví dosáhnouti čáry: Kutno—Breziny—Tomašev.

2. armáda se chrání sama na pravém křídle ve směru Toruně.

2. 4. a 9. armáda pronásledují nepřítele a dosáhnou čáry: Tomašev—Konsk—Skaržiska—Opatov—Sandomír.

Jako vedlejší úloha: dobýti Sandomíru.

Podle tohoto rozkazu vrchního velitelství generál Russkij rozhodl se zahájití ofensivu již dne 23. října. Ochranu pravého křídla svěřil jezdeckému sboru generála Novikova. Pro jistotu však ještě nařídil narevské skupině postoupiti kupředu k Cechanovu a Nalselsku.

Avšak generál Ivanov, velitel jihozápadní fronty, přece ještě pokládal tuto ofensivu za předčasnou a byl toho mínění, že ofensiva může býti zahájena až po dosažení úspěchu v Haliči.

Po vyjednávání s Nikolajem Nikolajevičem byla jeho úloha pozměněna tak, že měl 4. a 9. armádou dosáhnouti prozatím jen čáry: Bjalobřegi—Radom—ústí řeky Ilžanky.

Tím ovšem nastávala mezi oběma skupinami armád opět mezera.

Armáda Hindenburgova se opevňovala na řece Ravce, s údernou skupinou ze tří armádních sborů u Nového Města. Na jeho pravém křídle byla situace málo příznivá, jelikož toto křídlo nebylo ještě ničím chráněno.

Rakouská 1. armáda měla dne 21. října 2 sbory proti 4. a 9. ruské armádě, X. byl prozatím na Sanu a V. sbor byl ještě na pochodu od Sanu. Proto Hindenburg vyslal sbor Woyrschův, aby obsadil mezery mezi ním a Rakušany, a XI. sbor na své levé křídlo, které bylo velmi slabě obsazeno. Tím se stalo, že manévrující nebo údernou skupinu tvořil jen jeden záložní gardový sbor.

Po zahájení ofensivy porazila ruská 2. armáda menší části nepřátelské před řekou Ravkou a dne 24. října dobyla čáry: Kernoz—Lovič—Skerněvice a řeka Skerněvka.

5. armáda, která ještě nedokončila přepravy, byla na linii západní Blendov—Varka.

4. armáda měla na linii Stanislavice—Jedelna—Sucha velice těžký boj s postupujícím sborem Woyrschovým a s rakouským I. sborem a byla přinucena ustoupiti na linii Stanislavice—Gorbatka—Grudek.

9. armáda nedosáhla žádných úspěchů a udržovala se na linii východně od Solec—Zavichost, na pravém břehu Visly.

(Budoucně dále.)